

і чыннікам гэтага адзінага сусветнага літаратурна-мастацкага працэсу. Якраз дадзеная акалічнасць у многім абумоўлівае яе рух па шляху да новых духоўна-эстэтычных здабыткаў і каштоўнасцей.

*Валянціна Локун
Мінск*

Новыя шляхі фалькларыстыкі – у навуковым дыялогу

Р. М. Кавалёва, Т. В. Лук'янава, *Жанравы код фальклорнай карціны свету: Няказкавая проза. Дзіцячы фальклор. Загадкі. Казкі*, Мінск 2012, сс. 122.

Кніга адметная ўжо тым, што напісана ў сааўтарстве настаўніка і вучня, і гэта ўжо не першая спроба сумеснай работы. Р. М. Кавалёва і Т. В. Лук'янава разам выдавалі даследаванні карагодных і баладных песень (у 2009 і 2010 гг.), кнігу “Фальклорная няказкавая проза” (2012). Такі вопыт, на жаль, даволі рэдкі ў нашай навуцы: калі малады вучоны вырашае адну праблему менавіта ў сааўтарстве з прызнаным спецыялістам, а не пад яго патранатам і не на ўмовах чалядніка, у межах аднаго выдання выяўляе патэнцыял ідэй, якімі настаўнік шчодро дзеліцца са сваім маладзейшым калегай, паказвае рух навукі. У гэтым бачыцца значная каштоўнасць кнігі: перад намі менавіта падыход, адкрыты новым ідэям і самым розным распрацоўкам на бязмежна багатым фальклорным матэрыяле.

Сваю працу даследчыкі сціпла называюць *першымі крокамі*, што *ўводзяць даследчыка ў новы свет, здавалася б, такога вядомага традыцыйнага фальклору* (119). Аўтары зыходзяць з таго, што *карціна свету – чысты феномен* (5), і феноменалогія фальклору палягае ў трыядзе *фальклорная свядомасць – фальклорнае мысленне – фальклорны жанр* (7). Жанравую карціну свету адпаведна складаюць *жанравая свядомасць – жанравае мысленне – жанрава маркіраваныя творы* (7). Кожны раздзел кнігі будуюцца ў адпаведнасці з зададзеным шляхам выяўлення пэўнай карціны свету шэрагу фальклорных жанраў. Т. В. Лук'янава ў першай частцы дала асэнсаванне паняцця карціны свету, асобна вылучыўшы рысы фальклорнай карціны свету, яе ролю ў агульнанацыянальнай, падкрэсліўшы першаснасць жанравага прынцыпу ў яе вызначэнні.

Другая частка разглядае карціны свету няказкавых жанраў беларускага празачнага фальклору: прымхліцах, легендах, вусных апавяданнях, небыліцах. Напісаная (як і першая) Т. В. Лук'янавай, гэтая частка застаецца пераважна вучнёўскай: аўтар добрасумленна і строга выбудоўвае тэкст, прыводзіць азначэнні паняццяў, спасылаецца на папярэднікаў, дае класіфікацыю няказкавай прозы, але ўсе гэтыя важныя і каштоўныя напрацоўкі, па-першае, у большасці застаюцца дэкларатывымі, не слугуючы канкрэтнаму разбору і аналізу, а па-другое, не маюць той “іскры” навуковага пошуку і адкрыцця, якую мы

ў поўнай меры бачым у наступных частках кнігі, створаных мэтрам. Заўважу, тым не менш, што гэта ўзорная вучнёвасць, у выверанай структуры якой абгрунтавана імкненне рэалізаваць наватарскі феноменалагічны падыход, да сюль не заўважаны айчыннай фалькларыстыкай. *Пры феноменалагічным падыходзе*, – зазначае Т. В. Лук’янава, – *звязваецца ўнутраны змест жанравай свядомасці з яе знешнімі праявамі ў выглядзе канкрэтных тэкстаў, прыналежных няказкавай прозе, разглядаецца ўзаемадзеянне асобнага свету носбіта жанравай свядомасці і жанравага макракосму, што вымагае шматузроўневага аналізу жанраў няказкавай прозы. Такі аналіз уключае даследаванне жанравай карціны свету як цэласнай мастацкай формы і адначасова як змястоўнай жанравай матрыцы* (24). Цікавы, перспектыўны падыход застаецца, паўторым, без належнай рэалізацыі.

У поўнай меры наватарскім і абгрунтаваным з’яўляецца матэрыял трэцяй і чацвёртай частак кнігі. Нават назвы карцін свету (а даць назву акрэсленай карціне – адна з задач даследчыкаў) вылучаюцца навізнай. Так, раздзел, прысвечаны **альтэрыяльным карцінам свету ў дзіцячым фальклору**, пачынаецца з абгрунтавання новага тэрміна. Р. М. Кавалёва ўзводзіць паняцце да лацінскага *alteritas* – іншае, маючы на ўвазе множнасць, незалежнасць, не тоеснасць паміж сабой карцін свету дзіцячага фальклору (36). І далей, акрэсліўшы склад дзіцячага фальклору, Р. М. Кавалёва прапануе паняцці рэзананснай карціны свету ў калыханках, пластычнай карціны свету ў забаўлянках, калейдаскапічнай – у лічылках, карпускулярна-іменнай – у дражнілках і інш. Кожная со знойдзеных назваў выступае абсалютна новым тэрмінам, увядзенне якога не з’яўляецца самамэтай: назва карціны свету ахоплівае самыя сутнасныя яе рысы. У навуковым пошуку Р. М. Кавалёвай заўсёды прыцягвае яго смеласць, угрунтаваная ў глыбокае веданне сусветных і айчынных дасягненняў самых розных гуманітарных напрамкаў, а таксама “выхады” за межы вузкапрадметнага, утылітарнага кола разваг наконт кожнай наватарскай пасылкі. Так, рэзанансная карціна свету называецца *ўвасобленым узорам* платонаўскага паняцця *ісцінадабро* (45), развагі пра крызісную карціну свету ў аніمالістычных казках закранаюць праблему, названую *адукацыйнай*, калі *даверлівых настаўнікаў гавораць вучням, што жывёльныя вобразы – лютэрка ўласцівых людзям непрывабных рыс, маральных заган, эгаістычных памкненняў...* (с. 82), прапануюць гіпотэзу наяўнасці *крызісу стасункаў людзей і жывёл, парушэння людзьмі нейкай дамовы, звязанай з адамашніваннем* (83), паказваюць шляхі перасячэння філалогіі і псіхалагічнай антрапалогіі і г.д. Менавіта такая навуковая пазіцыя, такі спосаб выкладання ідэй адкрывае перспектывы дыялогу і працягу даследавання, прычым неабавязкова ў тым самым кірунку (хоць гэта і было б, на маю думку, запатрабавана і фалькларыстыкай, і літаратуразнаўствам), але і аспрэчванне асобных палажэнняў кнігі, што, дарэчы, вітаецца аўтарамі, дазволіла б даць свежыя імпульсы ў пераадоленні стэрэатыпаў, якія стрымліваюць даследчыцкую думку.

Асобна адзначу лёгкае стыль навуковага тэксту Р. М. Кавалёвай, спецыфіка якога абумоўлена ўжо названай рысай смелага спалучэння жыццёвай логікі і філасофскіх абстракцый, паняццяў з розных навуковых тэзаўрусаў, традыцыйнага аб’екту і аўтарскай тэрміналогіі. Такая змястоўная і стылёвая ад-

крытасць дазваляе адбыцца сапраўднаму, а не толькі сімвалічнаму дыялогу настаўніка і вучня на старонках кнігі. Так, аўтары далі два супрацьлеглыя азначэнні карціны свету ў небліцах: скажоная паводле Т. В. Лук'янавай і перавернутая паводле Р. М. Кавалёвай. Успрынятая спачатку як недахоп і недагляд аўтараў, заўважаная супярэчнасць, калі ацэньваць канцэпцыю працы ў цэлым, можа быць названа вартасцю кнігі, якая не сцвяржае таталітарную ісціну, а адкрывае магчымасць парытэтай размовы, у працэсе якой ісціна выяўляецца.

І напрыканцы хацелася б адзначыць мастацкае афармленне кнігі, на вокладцы якой выкарыстана карціна з “Беларускага календара-2008. Неба і зямля: спевы краю” таленавітай беларускай мастачкі Яўгеніі Сухаверхавай. Яе работа “Дзяды” не толькі выступае ўдалым афарміцельскім рашэннем, але стварае настрой размовы аб далёкім мінулым, аб традыцыйнай культуры сучаснай навуковай мовай.

*Ульяна Верына
Мінск*

Першая манаграфія аб Міхасю Стральцовым

Irena Chowańska, *W poszukiwaniu siebie. Proza Michasia Stralcowa*, Olsztyn 2011, ss. 134

Выхад у свет манаграфіі Ірэны Хаваньскай пацвярджае, што Ольштын і надалей застаецца адным з вядучых цэнтраў польскай беларусістыкі, неацэнны ўклад у развіццё якой быў зроблены найперш Альбертам Барташэвічам, Базылём Белаказовічам. На працягу амаль дваццаці гадоў на традыцыйных славістычных канферэнцыях, якія праводзяцца Instytutem Słowiańszczyzny Wschodniej, разглядаецца разнастайная беларуская тэматыка. Ад самага пачатку заснавання часопіса “Acta Polono-Ruthenica” кожны яго том таксама не абыходзіцца без беларусазнаўчых матэрыялаў. Кніга Ірэны Хаваньскай, напісаная на аснове доктарскай працы, выкананай пад кіраўніцтвам прафесара Валентыя Пілата, дае падставы для аптымістычных надзей у прышласць тутэйшых беларусазнаўчых даследаванняў і, відавочна, сведчыць аб тым, што ў навуцы адбываецца натуральная, хоць і, зразумела, балючая, змена пакаленняў.

У Беларусі і Польшчы шмат агульных кропак судакранання, аб'ектыўна абумоўленых суседствам, працяглым перыядам існавання ў адной дзяржаве, а таму і агульнымі падзеямі, слаўнымі імёнамі, без якіх не ўяўляюць сваёй гісторыі ні палікі, ні беларусы. Гэта агульная мінуўшчына, спадчына часоў Вялікага Княства Літоўскага, а таксама драматычнае беларускае XIX стагоддзе, калі ў цесным узаемадзеянні з польскай літаратурай фарміравалася новая беларуская мастацкая традыцыя, дастаткова актыўна даследуюцца і асэнсоўваюцца, пачынаючы з другой паловы мінулага стагоддзя і асабліва ў апошнія дзесяцігоддзі. Дзякуючы перакладам польскі чытач мае магчы-